

Respublikada diniy turizmni rivojlantirish imkoniyatlari va yo‘nalishlari

Jumaniyozova Nodira

Urganch davlat universiteti talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada Respublikada diniy turizmni rivojlantirish imkoniyatlari va yo‘nalishlari haqida ilmiy ma’lumotlar tadqiq etilgan. Shuningdek maqolada diniy turizmning ahamiyati uni rivojlantirish orqali yurtimizda turizm orqali tushadigan daromadlarni oshirish to‘g‘risida ham gap boradi.

Kalit so‘zlar: rekreatsiya, diniy turizm, madaniy meros, yunesko, ijtimoiy soha,

Аннотация: В данной статье исследуются научные сведения о возможностях и направлениях развития религиозного туризма в республике. Также в статье говорится о важности религиозного туризма и увеличении доходов от туризма в нашей стране за счет его развития.

Ключевые слова: рекреация, религиозный туризм, культурное наследие, ЮНЕСКО, социальная сфера,

Abstract: In this article, scientific information about the possibilities and directions of the development of religious tourism in the Republic is researched. The article also talks about the importance of religious tourism and increasing the income from tourism in our country through its development.

Key words: recreation, religious tourism, cultural heritage, UNESCO, social sphere,

Mamlakatimiz mustaqillikka erishgandan so‘ng diniy turizm masalalarini o‘rganishga katta ahamiyat qaratildi. Ta'kidlash joizki, sobiq Ittifoq davrida din bilan bog‘liq jarayonlarga kuchli e'tibor berilmas edi. Masalan, Imom Buxoriy va uning ziyoratgohi haqida hatto mahalliy sayohatchi va ziyoratchilar ham yetarlicha ma'lumotga ega emas edilar. Qayd etish o‘rinliki, 1956 yilda Sobiq ittifoqning markazi Moskva shahridan O‘zbekistonga Livanning taniqli siyosat va jamoat arboblardan biri Shayx Nadim Imom Buxoriyni ziyorat qilish maqsadida olib boorish rejalashtirilganligi haqida O‘zbekiston rahbariyatiga xabar keladi. Toshkentdagi rahbarlar Buxoro viloyati rahbarlariga qo‘ng‘iroq qilib, ziyoratgohni, ya'ni Imom Buxoriy qabrini shoshilinch tartibga keltirish topshirig‘ini

beradi. Buxorodagilar mazkur qabr Samarqandda ekanligini ta'kidlashadi. Ushbu topshiriq Samarqand rahbariyatiga berilgach, ular qabrni axtarishga tushishadi. Qabr Samarqand shahridan taxminan 15-20 kilometr uzoqlikda, Payariq tumanining Xartang qishlog'ida joylashganini bilishgach, borib ko'rishsa, vayrona va qarovsiz joy bo'ladi. Bu holat haqida Samarqand Toshkentga, Toshkent esa Moskvaga xabar qiladi, uni tezda tartibga keltirish choralari ko'riladi. Shayx shomdan keyin Hazrati Imom mozorini ziyorat qiladi. Shayx Nadim qabrni ko'rgach tizcho'kib, yerni o'padi va qattiq hayajon bilan Hazrati Imom mozori tomongatizzalab boradi. So'ngra ko'zida yosh bilan tongga qadar Qur'on tilovatqiladi. Tong otgach Shayx Nadim o'zini nima uchun ataylab tunda olib kelishganlarini anglab, qabr va masjidning xarob ahvolidan ko'ziga yoshladi [81]. Birgina shu jarayondan Mustaqillikkacha bo'lgan davrda yurtimizda diniy masalalarga e'tibor qanchalik ekanligini bilish qiyin emas [98; 25-26-b.].

Mustaqillik sharofati bilan mamlakatimiz birinchi Prezidenti Islom Abdug'anievich Karimov tashabbuslari bilan Imom Buxoriy, Termiziy va Xakim Termiziy, Bahouddin Naqshband, So'fi Olloyor, Al Moturidiy, Chor Bakir Muhammad Zoxid, Zangi ota kabi O'zbekistondagi ko'plab ziyoratgohlar ta'mirlandi. Shuningdek, arxeolog, tarixchi, dinshunos, faylasuf, geograflar tadqiqotlari ko'lami ham kengaydi.

O'zbekistonda diniy va ziyorat turizmi haqida professor A.A. Qayumov shunday yozadi: “Turistlar oqimi 10-12 yil ilgari O'zbekistonning boy va xilma-xil rekreasion resurslari bilan bog'langan bo'lsa, keyingi yillarda ushbu holat ziyorat turizmini taraqqiy etishi bilan bog'lanmoqda” [40; 90- 94-b.].

Mamlakatimizda diniy turizmga oid ilmiy tadqiqotlar N.Abdulahatov [71], S. Abdullaev [45], Z. Abidova [72], Yu. Ahmadaliev [14, 15], S. Djuraeva [77], F. Kamilova [79], M. Mahmudov [84], B. Navruz-Zoda [48-51], G'. Pardaev [27], R. Samatov [79], M. Usmonov [28], Sh. Shomurodova [96], M. Qodirov [41], O. Hakimov [27] va boshqalar tomonidan olib borilgan.

Xususan, B. Navruz-Zoda tadqiqotlarida O'zbekistonda diniy turizmni rivojlantirish masalalariga iqtisodiy jihatdan alohida e'tibor qaratilgan. Chunonchi, olim O'zbekiston ziyoratgohlari, bunda marketing usullari, demografik, xulq-atvor, psixologik xususiyatlari, ziyoratchilar guruhining ehtiyojlarini o'rganish bo'yicha ilmiy-amaliy tadqiqotlar olib borgan [50; 87-96-b., 49; 1-8-b.].

Olimning ta'kidlashicha, mamlakatda ziyoratchilar uchun infratuzilma qanchalik qulay bo'lsa, sayyohlar shunchalik ko'p tashrif buyuradi. Jumladan, uning fikriga ko'ra, yurtimizda mehmonxolanalarining aksariyati Yevropa uslublarida qurilgan bo'lib, ular ziyoratchilar uchun ixtisoslashmagan.

Mamlakatimizda mehmonxonalar ikki qismdan tashkil topgani ma'qul: tashqi hovli (erkaklar uchun) va ichki hovli (ayollar uchun). Bundan tashqari, respublikada ko'plab restoran va kafelar mavjud bo'lsada, ammo ziyoratchilar uchun halol ovqatlanish uchun restoranlar juda kam [50; 87-96-b.].

Shuningdek, B.Navruz-Zoda O'zbekistonning ziyoratgoh joylari katalogini yaratish maqsadga muvofiqligini ta'kidlaydi. Ushbu katalogga muqaddas joylarning rang-barang fotosuratlarini to'plamini kiritish, ular to'g'risida aniq tushuntirishlar berish zarur, deya ta'kidlaydi. Bunday kataloglarni kelayotgan ziyoratchilarga taqdim etish ziyoratgoh joylarni xorijiy mamlakatlarda reklama qilish, sayyohlikni rivojlantirish uchun imkoniyat yaratadi [48; 1-7-b.].

“O'zbekiston Geografiya jamiyati axborotnomasi”ning 27–jildida G'.Pardaev, O.Hakimovlar tomonidan “Ziyoratgoh joylar geografiyasini o'rganish masalasi” nomli maqola e'lon qilingan [27; 64-65-b.]. Unda mualliflar ziyoratgohlarni geografik tomondan imkon darajasida o'rganishda quyidagilarga e'tibor berish maqsadga muvofiq, deb hisoblaydi:

- ziyoratgoh joylarning geografik o'rni va uni baholash;
- ziyoratgoh joylarning tashkil topish tarixi (ijtimoiy, iqtisodiy, o'sha davrning tuzumi nuqtai nazaridan);
- ziyoratgoh joylarning tabiiy geografik sharoiti, atrof joylardan bu jihatdan farqi va ustunligi;
- ziyoratgoh joylarning hududlar bo'yicha taqsimlanishi, ularning sabablari;
- ziyoratgoh joylarning sayyohlarni jalb qilish borasidagi amaliy ahamiyati;
- ziyoratgoh joylarning karta (karta sxema)sini tuzish va ular to'g'risida bukletlar nashr etish;
- ziyoratgoh joylarning yuzaga kelishining ijtimoiy-iqtisodiy, siyosiy jarayonlar bilan bog'liqligini aniqlab berish kerakligi.

Geografiya fanlari nomzodi, dosent S. Abdullaev ziyorat turizmi va sakral geografiyaning nazariy va amaliy masalalari bo'yicha qator ilmiy ishlanmalarini

e'lon qilgan. Olimning fikricha, diniy turizm turizmning eng qadimi uchun odatdagi muhit doirasidan tashqaridagi ziyoratgohlarni borib ko'rish uchun qilinadigan sayohati tushuniladi” [12; 81-85-b.]. Shuningdek, u diniy turizmning ikki turini keltiradi, bular ziyorat va ekskursiya-ma'rifiy turlar.

IX-X asrlarda O'zbekiston tog'li xududlari sug'oriladigan maydonlarning kengayishi va uning oqibatlari natijasida yuzaga kelgan o'zgarishlar buzilishlarni tuzatishga olib boradigan eng keng tarqalgan yo'l – hududlarni iloxiylashtirishdir. Jumladan, shu davrdan boshlab Farg'ona vodiysida muqaddas qadamjolariga bo'lgan e'tibor keskin kuchaydi.

Vodiydagi etnomadaniy mintaqalarning tafovutlari daryo havzasi bo'yicha yuqoridan quyiga qarab tushilsa etnoekologik rayon va shunga mos keluvchi “muqaddas qadamjo”lar shakllangan [14]. Demak, etnoekologik rayon va ziyorat-diniy turizm rayoni bir biriga mos holda shakllanadi deyishimiz mumkin. Olimlar tabiat ne'matlarini asrab-avaylash maqsadida Shoximardonsoy havzasida muqaddas qadamjolarini 4 ta rayonga bo'lishadi bularga Shohimardon, Vodil, Marg'ilon va Yozyovony turi hisoblanadi. Uning diniy turizmga bergan ta'rifi quyidagicha: “Bilim orttirish va ma'rifiy maqsadlarda diniy sayohatchilar Mamlakatimizda ziyoratgoh va qadamjolarining xususiyatlariga ko'ra tasniflanishi bo'yicha bir qator olimlar ishlarini ko'rish mumkin. Masalan, 2008 yilda N. Abdulhatov “Farg'ona vodiysi aholisi turmush tarzida ziyoratning o'rni (Farg'ona viloyati ziyoratgohlari misolida)” [71], 2009 yilda S. Djuraeva “Surxondaryodagi muqaddas ziyoratgohlar tarixi va ularning aholi diniy-ma'naviy hayotidagi o'rni” [77], 2018 yilda Z.Abidova “Xorazm vohasi ziyoratgohlari va qadamjolari” [72], 2020 yilda F.Sh.Aqchaev “Jizzax vohasi muqaddas qadamjolari va ziyoratgohlari” [74] mavzularidagi tarix fanlari bo'yicha nomzodlik (falsafa doktori) dissertasiyalarini himoya qilib, ko'rilayotgan tadqiqotlar sohasiga salmoqli hissa qo'shganlar. Bu ilmiy ishlar, asosan, tegishli hududlardagi diniy ziyoratgohlar tarixi va diniy ahamiyatining tavsifiga bag'ishlangan.

Xulosa o'rnida shuni aytish kerakki, O'zbekistonda diniy turizm, ziyorat turizmi masalalarini, xususan, tarixchilar, tilshunoslik, dinshunoslar, islomshunoslar, iqtisodchilar, geograflar o'rganganlar. Ammo shu vaqtgacha diniy turizmni rivojlantirish masalalariga bag'ishlangan keng qamrovli maxsus ijtimoiy-iqtisodiy geografik tadqiqotlar bajarilmagan.

Xususan, diniy turizmning respublikamiz barcha hududlari uchun mahalliy aholiga mo‘ljallangan aniq marshrutlari, transchegaraviy diniy turistik marshrutlar, noislomiy konfessiyalar vakillariga mo‘ljallangan diniy turistik marshrutlarni ishlab chiqish, diniy ziyoratgohlar joylashgan aholi punktlar iqtisodiyoti va aholisining ijtimoiy sharoitini yaxshilashda diniy turizm omilidan foydalanish kabi masalalar lozim bo‘lgan darajada tadqiq qilinmagan bo‘lib, mazkur dissertasiyaning asosiy mazmunini tashkil etadi.

Darhaqiqat, O‘zbekiston turistik resurslarning boyligi bilan ajralib turadi. O‘zbekistonda diniy turizm, ya'ni aziz qadamjolarini ziyorat qilish maskanlariga juda boy hisoblanadi. Jumladan, Markaziy Osiyoda, qolaversa jonajon O‘zbekistonimizda ham aziz avliyolar yashab, dafn etilgan qadamjolar, ziyorat maskanlari beqiyos ko‘p. Ko‘pgina avliyolarning dafn etilgan joylari va qabrlari qaytadan ta'mirlanib, asl holatiga keltirilmoqda. Ular qatoriga Bahoviddin Naqshbandiy, G‘ijduvoni, Imom al-Buxoriy, Maqdumpi A'zam, Shohizinda, Motrudiy, Hakim at-Termiziy, Zangiota kabi aziz avliyolar va imomlar maqbaralari musulmon ahlining beqiyos, go‘zal ziyorat qiladigan va ma'naviy ruhlanadigan joylariga aylantirildi. Ayniqsa, Imom al-Buxoriy majmuasini muhim ziyoratgohga aylantirish xalqaro ahamiyatga egadir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 7 fevraldagi “O‘zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo‘yicha Harakatlar strategiyasi to‘g‘risida”gi PF-4947-sonli farmoni // Toshkent shahar, 2017 yil 7 fevral
2. O‘zbekiston Respublikasining turizm sohasini jadal rivojlantirishni ta‘minlash chora-tadbirlari to‘g‘risida // O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining farmoni // Toshkent shahar, 2016 yil, 7 dekabr.
3. Abduxamidov S., Tuxliev O., Xamitov M. Mintaqaviy turizmni rivojlantirish tendentsiyalari. Iqtisodiyot va ta'lim. Toshkent, №2, 2015, 67-70 betlar.
4. Abduvohidov, F. Qutlimurotov. - Turizm iqtisodi. - O‘quv qo‘llanma. – TDIU, 2010 y. - 160 b.
5. Hayitboyev R. va boshq. “Turizm marshrutlarini ishlab chiqish” O‘quv qo‘llanma. Samarqand., 2016. - 175 b.
6. Ibadullayev N.E. O‘zbekistonning turistik resurslari.– Samarqand, 2008.

